

УДК 025.5:004.65]:94(477)(092)

*Тетяна Приліпко,
редактор Національної історичної бібліотеки України*

Легендарний снайпер Людмила Павличенко: електронний ресурс Національної історичної бібліотеки України

Висвітлено історію створення бібліографічної електронної бази даних про снайпера Л. Павличенко, подано біографічні відомості, зокрема про її діяльність та вишунування в бібліотечних установах України.

Ключові слова: Національна історична бібліотека України, бібліографічний електронний ресурс, Людмила Михайлівна Павличенко, Друга світова війна, біографія, снайпер, вишунування.

Біографічні напрацювання як окрема галузь історичних знань збагачують українську науку, культуру. На основі аналізу та оприлюднення архівних матеріалів, документів, автобіографій, листів, щоденників, спогадів проводяться дослідження життя та трудових здобутків найкращих представників суспільства.

Непересічні особистості є своєрідним індикатором духовного потенціалу країни, їх наслідують, ними пишаються. Такою постаттю у біобібліографічному проєкті Національної історичної бібліотеки України (НІБУ) є колишня співробітниця Людмила Павличенко, яка зі зброєю в руках захищала нашу Вітчизну в роки Другої світової війни. Вона красномовно довела, що нелегка снайперська справа підвладна жінці, якщо її серце сповнене люті до гітлерівських загарбників та бажання помститися за кров і розруху, за лихо, заподіяне рідній землі.

До 70-річчя Дня Перемоги та 100-річчя від дня народження військового снайпера, вченого-історика сформовано бібліографічну базу даних "**Людмила Павличенко**". Ресурс започатковано у 2011 р. в автоматизованій бібліотечній інформаційній системі "ІРБІС". База відображає матеріали за 1942—2015 рр. (всього 174 бібліографічних записи), опубліковані у книгах, монографіях, збірниках, періодичних та продовжуваних виданнях, а також містить посилання на електронні ресурси відповідної тематики. Серед представлених джерел — друквані праці Л. Павличенко, офіційні матеріали, дослідження, що висвітлюють її біографію, військову, дипломатичну, наукову та бібліотечну діяльність.

Пошук у базі даних здійснюється за допомогою полів "Ключові слова", "Автор", "Заголовок", "Географічні рубрики", "Персоналії", "Утримувач документа" тощо. Матеріали ресурсу можна ідентифікувати за електронним каталогом нових надходжень та ретроспективним "Імідж-каталогом" на веб-сайті бібліотеки (<http://nibu.kiev.ua>).

Ці видання надають змогу детально ознайомитися з біографічними сторінками життя героїні публікації. Людмила Павличенко народилася у Білій Церкві 12 липня 1916 р., невдовзі сім'я переїхала до Києва. Дівчина навчалася на робфаци, працювала на київському заводі "Арсенал", відвідувала школу снайперів, мріяла стати

лыотчицею, прагнула продовжити освіту. У 1937 р. Л. Павличенко стала студенткою історичного факультету Київського університету.

Зауважимо, що значний вплив на доньку справила мати — Олена Белова, яка у 1939 р. працювала завідувачем відділу обробки та каталогів Державної історичної бібліотеки України (нині — Національна історична бібліотека України) та одночасно навчалася разом із Людмилою в університеті. Трудову біографію дівчина продовжила в цій книгозбірні й одержала корисний практичний досвід роботи з історичною літературою та читачами.

Друга світова війна застала Людмилу на дипломній практиці в Одеській державній науковій бібліотеці (нині — Одеська національна наукова бібліотека ім. Максима Горького). Про робочі будні колеги, її перші здобутки в галузі бібліотекознавства згадувала у мемуарах фахівець науково-бібліографічного відділу Н. Селівачова [2, с. 60]. Відомості про Л. Павличенко, колишню співробітницю Національної історичної бібліотеки України та Одеської національної наукової бібліотеки ім. Максима Горького, зафіксовано в бібліографічних посібниках і виданнях цих установ [1; 4; 5; 6].

Із перших днів війни Людмила пішла на фронт добровольцем і воювала в 25-й Чапаєвській стрілецькій дивізії. Вона брала участь в обороні Одеси, Севастополя та знищила 309 німецьких солдатів і офіцерів. Указом Президії Верховної Ради СРСР від 25 жовтня 1943 р. за проявлені мужність і героїзм Людмилі Павличенко присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

У червні 1942 р. Л. Павличенко була поранена. Після лікування її запросили на Міжнародну студентську асамблею до США; потім вона відвідала Канаду, Великобританію. Під час міжнародного турне розкрилися її дипломатичні здібності Людмили Михайлівни.

Після повернення на Батьківщину продовжила військову службу інструктором снайперської школи. Багато подорожувала країною, виступала перед молоддю. Так, у липні 1943 р. завітала до Іжевська, де познайомилася з працівниками машинобудівного і металургійного заводів, а також відвідала евакуйовану сім'ю у Воткінську.

Упродовж 1944—1945 рр. Л. Павличенко навчалася у Київському державному університеті ім. Тараса Шевченка,

працювала над дисертацію про Богдана Хмельницького. У вітчизняній періодичній пресі опубліковано ряд її статей, зокрема про книгозбірні Києва ("Правда України", 1944, 15 серп.), де висвітлювалось і питання відновлення роботи Історичної бібліотеки, в якій вона певний час продовжувала працювати.

Післявоєнний період життя Людмила Михайлівна присвятила улюбленій дослідницькій справі: готувала до друку спогади про Другу світову війну ("Героическая быль. Оборона Севастополя. 1941—1942 гг." (Москва, 1958, 1960). Зауважимо, що у фондах НІБУ є книги автора, а також документи, листи, спогади військових, науково-популярна література про славетну співробітницю.

Померла Людмила Павличенко 10 жовтня 1974 р. у Москві. На її честь названі вулиці в Білій Церкві, Одесі та Севастополі, відкрито виставкові експозиції в багатьох військових, краєзнавчих, виробничих, навчальних та шкільних музеях України. На фасаді будівлі Одеської національної наукової бібліотеки ім. Максима Горького встановлено меморіальну дошку з барельєфом героїні.

У Національній історичній бібліотеці України шанують пам'ять про легендарного снайпера. Зокрема, у 1975 р. експонувалась виставка, присвячена співробітникам-учасникам Великої Вітчизняної війни, і серед матеріалів — світлини, книги, розвідки про Людмилу Михайлівну; у 1986 р. спеціалісти НІБУ брали участь у "Конкурсі фахової майстерності" ім. Л. Павличенко.

До 96-річчя від дня народження героїні у травні 2012 р. фахівці Історичної бібліотеки презентували базу даних "Людмила Павличенко" та однойменну книжкову ілюстровану виставку.

БД постійно доповнюється описами віднайдених матеріалів, зокрема цікавими для користувачів стануть джерела Музею київського заводу "Арсенал". Людмила Михайлівна неодноразово приїздила до Києва в мирний час, відвідувала і підприємство. Збереглися світлини тих років: серед учасників зустрічі — легендарний снайпер, директор музею С. Свиридовський, інженери, робітники.

Не забувають героїчну землячку і працівники Білоцерківської ЦБС. До пам'ятних дат діють ілюстровані книжкові виставки, постійно доповнюються новими матеріалами про неї картотеки та каталоги бібліотек ЦБС.

Нещодавно у Севастополі та Києві проходили зйомки фільму "Битва за Севастополь", головною героїнею якого є снайпер Л. Павличенко. У прокат картина вийшла під назвою "Незламна" (2015).

Педагоги Київщини відзначили Людмилу Михайлівну в меморіальному виданні "Герої — освітяни і науковці України" (Київ, 2012). Письменниця А. Бегунова, спираю-

чись на архівний матеріал, написала книгу про Людмилу Михайлівну — "Одиночный выстрел" (Москва, 2013), яку в січні 2014 р. презентовано в кінопавільйоні "Панорама" та Морській бібліотеці ім. М. П. Лазарєва (Севастополь). Ім'я легендарного снайпера Л. Павличенко увійшло до військових та історичних енциклопедій багатьох країн світу, а також до проекту "**Українці в світі**".

До 100-річчя від дня народження Л. Павличенко Національна історична бібліотека України планує підготувати персональний бібліографічний покажчик.

Список використаної літератури

1. *Державна історична бібліотека України. 1939—2009* : бібліогр. покажчик / Держ. іст. б-ка України ; уклад.: В. П. Кисельова, Т. С. Кудласевич, О. В. Михайлова ; ред. С. І. Смілянець. — Київ : Арістей, 2009. — 132 с.
2. *Державній історичній бібліотеці — 60* : ювілейний збірник / Держ. іст. б-ка України ; упоряд. В. П. Кисельова, Т. С. Кудласевич, С. І. Смілянець. — Київ, 1999. — 72 с.
3. *Красюк А. И.* Их подвиги бессмертны: из истории борьбы юношей и девушек Одессы и области в годы Великой Отечественной войны (1941—1945 гг.). — Одесса : Астропринт, 2011. — 172 с. : ил., портр. — К 70-летию обороны Одессы.
4. *Літопис Національної історичної бібліотеки України (1939—2014 рр.)*: до 75-річчя Історичної бібліотеки / Нац. іст. б-ка України ; упоряд. С. Смілянець ; ред.: А. Скорохатова, Т. Кудласевич, О. Михайлова ; відп. за вип. А. Скорохатова ; граф. дизайн обкл., комп'ют. верстка К. Г. Таранюк-Русанівського. — Київ, 2014. — 113 с.
5. *Одеська державна наукова бібліотека імені М. Горького, 1829—1999* : бібліогр. покажчик / Одес. держ. наук. б-ка ім. Максима Горького ; упоряд.: Л. О. Кольченко, О. Г. Кушнір, Т. І. Олейникова ; редкол.: О. Ф. Ботушанська (відп. ред.) та ін. ; ред. М. Л. Десенко. — Одеса, 2004. — 427 с.
6. *Творячи літопис "Горьківки"*: праці, публікації працівників Одеської національної наукової бібліотеки ім. Максима Горького; література про них : біобібліогр. довідник / Одес. нац. наук. б-ка ім. Максима Горького ; упоряд. Л. М. Бур'ян ; відп. за вип. Л. В. Арюпіна ; ред.: Н. Г. Майданюк, І. С. Шелестович. — Одеса, 2014. — 292 с. — До 185-річчя Одеської національної наукової бібліотеки ім. Максима Горького.

Раскрыта история создания библиографической электронной базы данных о снайпере Л. Павличенко, представлены биографические сведения, в частности о ее деятельности и увековечивании памяти в библиотечных учреждениях Украины.

The history of bibliographic electronic database about sniper Lyudmyla Pavlychenko is covered, the bibliographic information is given, particularly the information about her work and honoring by the library institutions of Ukraine.

Надійшла до редакції 28 квітня 2015 року

XI Київська міжнародна книжкова виставка

Від 21 до 24 травня в Українському домі проходила XI Київська міжнародна книжкова виставка, яку її організатор — Державний комітет телебачення і радіомовлення — назвав ще одним кроком на захист української державності.

Відвідувачі мали змогу ознайомитись із найкращими зразками продукції вітчизняних та зарубіжних видавництв, а також із поліграфічними та книготорговельними підприємствами, бібліотеками та книжковими клубами, літературними журналами та газетами, електронними виданнями та спеціалізованими інтернет-порталами.

У рамках виставкового заходу відбулися тематичні круглі столи з актуальних питань книговидання та книгорозповсюдження, семінари, майстер-класи, автограф-сесії, учасниками яких були головні редактори провідних видавництв, письменники, ілюстратори, літературні критики, мистецтвознавці.

Під час форуму представники ТО "Всі мрії" провели благодійну акцію "Книга для друга". Кожен охочий мав можливість долучитися до поповнення фондів провінційних дитячих бібліотек України.

Інформація Книжкової палати України